

כגר בארץ וכאורה נטה ללון

בשבוע שעבר עמדנו על חורבן ביתו האישי של האדם ועל מה שהוא מסמל בסיפורי עגנון, השבוע נתמקד בחורבן לאומי דתי חברתי תרבותי.

בפברואר 1938, בניגוד לתכנונו המקורי בדבר שנת מנוחה וחופש, נעמד עגנון מול עמוד הכתיבה שלו, ומתחיל לעבוד בקצב רצחני על ספרו המופתי 'אורה נטה ללון'. בעבודה יום יומית משעות הבוקר המוקדמות ועד שעת לילה מאוחרת, תוך מיצוי מוחלט של כל כוחות הנפש והגוף, כאשר בארץ מתחוללות המאורעות ושלטונו של היטלר מתחזק בגרמניה, משרטט עגנון את חורבנה של יהדות אירופה. נבואה זו תתחיל כבר להתגשם באופן מזוויע עם יציאתו לאור של הספר בשנת 1939, ערב מלחמת העולם השנייה והשוואה. בעיני, ספר זה הוא פסגת יצירתו של עגנון, והגורם העיקרי לזכייתו בפרס נובל.

הרומן 'אורה נטה ללון' מתאר שנה בחייו של הסופר, החוזר לגור לבדו, בניתוק מביתו ומשפחתו, בעיר הולדתו שבוש (בוצ'אץ' בהיפוך הברות). סיפור המעשה מבוסס על מסע שערך עגנון במחוזות ילדותו בפולין בקיץ 1930. פולין שנגלתה בפניו היתה שונה לחלוטין מהארץ שעזב עשרים שנה קודם לכן, בעקבות מלחמת העולם הראשונה, שידוד המערכות שבא בעקבותיה, והתגברות האנטישמיות. בסיפור, מנסה הגיבור להקים לתחיה את עולם ילדותו שאבד על ידי פתיחתו מחדש של בית המדרש הישן, המופיע פעמים רבות מספור בסיפוריו של עגנון והמסמל יותר מכל את עולם התורה. ברור לקורא מראש כי ניסיון שכזה נועד מתחילתו לכישלון, העולם שהיה איננו עוד וליהדות אירופה אין יותר תקומה בגלות.

הסיפור רצוף במוטיבים וסמלים שונים (כמו מוטיב המפתח של בית המדרש המתגלגל עם הגיבור לארץ ישראל, סמל האדרת, נכותם של דניאל ב"ה ושל איגניץ, הסנדקות בברית המילה של בנם של ירוחם ורחל), בדמויות מורכבות ומפותחות, ברב משמעיות, בלמדנות ובאירוניה, המאפיינים את כתיבתו של עגנון. אולם עיקר כוחו וערכו של הספר הוא בבניית הרומן מתוך עשרות אירועים שונים המזדמנים באקראיות מדומה אל נוכח הגיבור.

גרשון שקד (אומנות הסיפור של עגנון, 1976) עומד על שתי טכניקות תבנית מרכזיות העומדות בבסיסו של הרומן: 'תקבולות' ו'זימונים'. בטכניקת התקבולות מופיעים זה בצד זה אירועים שונים שבמבט ראשון אין ביניהם קשר אולם בחינה מעמיקה יותר עומדת על האנלוגיות בין האירועים ומעמידה באור חדש את ההתרחשויות. בטכניקת הזימונים, הגיבור נפגש באופן מיקרי כביכול בדמויות אחרות, אך למעשה מלמדת הפגישה על קשר נסתר ועמוק. בדומה לחלום, סידרת הזימונים מסמלת את מצבו הנפשי של החולם והגיבור. הצד השווה בשתי טכניקות אלו שהן שוברות את חוקי השלמות של היצירה ואת אחדותה הפנימית והחיצונית, על פיהן נראה כאילו המקרה ולא ההכרח שולט בכיפה, אולם כאשר נעמיק יתגלה לנו כי שבירת חוקי האחדות טומנת בחובה אחדות גדולה יותר.

"שאלה אשתי מה מבקש אתה לעשות במפתח זה? שלח אותו לשובש. אמרתי לה, אותו שיש להם מיותר ואת באה ואומרת הטל עליהם מפתח שני. אמרה אשתי, אם כן מה תעשה בו? נפל לתוך פי מאמרם זכרונם לברכה, עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוצה לארץ שיקבעו בארץ ישראל. אמרתי לי לכשיקבעו עצמם בארץ ישראל – אותו אדם המפתח בידו. עמדתי וצפנתי את המפתח בתיבה ותליתי את מפתח התיבה על ליבי. ולמה לא תליתי את המפתח של בית מדרשנו הישן על ליבי, מפני שאין הלב יכול להחזיקו מחמת כבדו. שהאומנים הראשונים היו עושים מפתחותיהם גדולים וכבדים ואינם לפי שיעור ליבנו"